

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน:
กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนาพริ้ว

คณะผู้วิจัย

วรวรรณ เหมชะญาติ
ทศมา แชนมณี
พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์
อรชา ตูลานันท์
ชนาธิป พรกุล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ข้าราชการบำนาญ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
โครงการเบื้องต้น เรื่อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและทบทวนองค์ความรู้
สำหรับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียน
ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน:
กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนาพริ้ว

คณะผู้วิจัย

วรวรรณ เหมชะญาติ
ทิตนา แชมมณี
พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์
อรชา ตูลานันท์
ชนาธิป พรกุล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ข้าราชการบำนาญ

วันที่.....
เลขทะเบียน.....
เลขเรียกหนังสือ.....

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
โครงการเบื้องต้น เรื่อง การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและทบทวนองค์ความรู้
สำหรับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียน
ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10400
โทร. 298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

คำนำ

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นโครงการย่อยของโครงการวิจัยหลักเรื่อง “ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน : การศึกษาพหุกรณี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนที่ได้มีการดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และประสบความสำเร็จไปแล้วในระดับหนึ่ง กับกลุ่มโรงเรียนปกติซึ่งยังดำเนินการจัดการเรียนการสอนไปตามปกติที่เคยทำมา ยังไม่มีการดำเนินการพัฒนาที่ชัดเจน หรืออาจมีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลง แต่ยังไม่เกิดผลสำเร็จที่เห็นได้ชัดเจนเพียงพอ การศึกษาพหุกรณีนี้มุ่งให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการสำคัญๆ ที่สามารถใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งปัญหา / อุปสรรคและความต้องการต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนในกลุ่มแรกเพื่อศึกษาเป็นรายกรณี (case study) ได้จำนวน 7 โรงเรียน และโรงเรียนในกลุ่มที่ 2 จำนวน 4 โรงเรียน โดยได้รับข้อมูล ความร่วมมือและคำแนะนำจากหน่วยงานต้นสังกัดเป็นอย่างดี ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะผู้วิจัยขอขอบคุณโรงเรียน / สถานศึกษาทั้ง 11 แห่ง ที่ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาโรงเรียน และเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม และให้การสัมภาษณ์ รวมทั้งจัดหาเอกสารต่างๆ ของโรงเรียนให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษา นอกจากนั้นยังได้ให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวกให้แก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในไมตรีจิตและความเอื้อเฟื้อของโรงเรียน / สถานศึกษาทุกแห่ง จึงขอแสดงความขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทนำ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
ตอนที่ 1 การดำเนินการวิจัย	3
1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.2 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	4
1.2.2 เครื่องมือการวิจัย	5
1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	6
1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	6
ตอนที่ 2 ผลการวิจัย - กรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน	8
2.1 บริบทของโรงเรียน	8
2.2 แนวคิด/ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้	15
2.3 ยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้	20
2.4 ยุทธวิธี/ วิธี/ กระบวนการสำคัญของครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	23
2.5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน	27
2.6 สภาพความสำเร็จในการพัฒนาการเรียนรู้ของโรงเรียน	28
2.7 ปัญหา/ อุปสรรคและความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	31
2.8 การวิเคราะห์หาองค์ประกอบ/ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้	37
ตอนที่ 3 การสรุป อภิปรายผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ	39
3.1 การสรุปผลการวิจัย	39
3.2 การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	43
3.3 ข้อเสนอแนะทั่วไป	44

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนาพรวัว

บทนำ: ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยครั้งยิ่งใหญ่ในรอบร้อยปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาได้ส่งผลให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทย พระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวได้กำหนดสาระในการปฏิรูปการศึกษาไว้ 8 ด้าน โดยการปฏิรูปทุกด้านต้องมุ่งสู่หลักชัยคือ การให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ดังนั้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จึงนับเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และเป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ก็คือ การผลักดันและส่งเสริมให้โรงเรียนและครูทั่วประเทศมีการจัดสาระกระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษามหาวัดที่ 4 มาตราที่ 22-30

การส่งเสริมให้โรงเรียนและครูสามารถจัดสาระกระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาโดยทั่วถึงกันนั้น นับเป็นเรื่องที่ยาก แต่ก็สามารถทำได้ หากมียุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สภาคณบดีครุศาสตร์-ศึกษาศาสตร์ และกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ตกลงร่วมกันที่จะดำเนินการส่งเสริมการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยให้ยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา เนื่องจากการวิจัยและพัฒนา (research and development) เป็นกระบวนการที่สามารถสร้างความมีส่วนร่วมของครูในโรงเรียนกับนักวิชาการในมหาวิทยาลัย และเป็นการวิจัยที่สามารถเชื่อมการปฏิบัติงานทั้ง 3 ด้านของครูคือ งานด้านการเรียนการสอน งานวิจัยและงานปรับปรุงและพัฒนางานให้ประสานสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียว และช่วยให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่ายในการนี้ได้มอบหมายให้รองศาสตราจารย์ ดร.ทศนา แคมมณี และคณะเป็นผู้ดำเนินการจัดทำข้อมูลเสนอชุดโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียน ครู และผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (basic education) ทั้งหลายได้ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน/สถานศึกษาทั้งระบบ (whole school development) ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน (area-based development) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory action research)

ชุดโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามข้อเสนอโครงการประกอบด้วยโครงการย่อย ๆ ประมาณ 60 โครงการ และเพื่อให้โครงการสามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของสถานศึกษาและชุมชนได้อย่างยั่งยืน โครงการจึงควรเป็นโครงการวิจัยแบบร่วมมือ (collaborative research) ระหว่างนักวิจัย 4 ระดับคือ (1) นักวิจัยระดับสถาบัน ได้แก่ คณาจารย์ของสถาบันครูศึกษาหรือองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากภาครัฐหรือเอกชน (2) นักวิจัยระดับพื้นที่ศึกษานิเทศก์จังหวัดหรืออำเภอ (3) นักวิจัยระดับโรงเรียน/สถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน/สถานศึกษา และ (4) นักวิจัยอิสระ ได้แก่ บุคคลที่มีความสนใจในเรื่องการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นผู้ที่อยู่ในและนอกสาขาวิชาการศึกษา โดยโครงการอาจริเริ่มและนำเสนอโดยนักวิจัยระดับใดก็ได้ แต่คณะนักวิจัยควรประกอบด้วยนักวิจัยทั้ง 4 ระดับ

ในการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรทั้ง 4 ระดับ ให้ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน/สถานศึกษาที่ให้การศึกษาระดับพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน จัดเตรียมงานและประสานงาน ให้การดูแล ติดตาม และช่วยเหลือการดำเนินงานของโครงการต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานในขั้นต้น คณะผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนาดังกล่าว จำเป็นต้องมีการวางแผนและจัดเตรียมงานให้พร้อมที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียนและคณะนักวิจัยทั้ง 60 โครงการ ซึ่งงานที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดกรอบแนวคิดและรายละเอียดที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาและดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินความสำเร็จของโครงการ รวมทั้งการพัฒนาสื่อและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับใช้ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำและดำเนินงานโครงการฯ ซึ่งการที่จะจัดทำสิ่งต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นให้ได้ดีและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานอันได้แก่ ข้อเท็จจริง ข้อความรู้และข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา กระแสของการปฏิรูปการศึกษาได้ส่งผลให้โรงเรียน/สถานศึกษา เริ่มต้นตัวที่จะปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีความพร้อมโดยเฉพาะโรงเรียน/สถานศึกษาที่มีผู้นำที่มีความเข้าใจ มีวิสัยทัศน์และฉับไว และโรงเรียน/สถานศึกษาที่มีครูผู้นำซึ่งเป็นต้นแบบของการพัฒนาได้ ต่างก็พยายามปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้แสวงหายุทธวิธีในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และดำเนินการพัฒนาไปตามกำลังความสามารถมีผลงานเป็นที่ประจักษ์มากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป โรงเรียนดังกล่าวมีกระจายอยู่ทุกสังกัดในบริบทที่แตกต่างกันและนับได้ว่าเป็นโรงเรียนผู้นำการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่น่าจะมีการศึกษาเจาะลึกให้เห็นองค์

ประกอบ/ปัจจัยและกระบวนการสำคัญๆ (critical process) ที่ช่วยให้การพัฒนาประสบผลสำเร็จ รวมทั้งอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนา และวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาและเผชิญสถานการณ์ ส่วนโรงเรียนที่มีการพัฒนาไปตามปกติก็ควรได้รับการศึกษาด้วยเช่นกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของโรงเรียนทั้งหมด

ข้อมูลทั้งหมดนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อคณะผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของโครงการวิจัยและพัฒนา ยังเป็นประโยชน์ต่อคณะผู้วิจัยที่สนใจจะดำเนินการวิจัยและพัฒนาตามโครงการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และเป็นประโยชน์โดยตรงต่อโรงเรียน/ สถานศึกษาจำนวนมากทั่วประเทศที่จำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 อีกด้วย

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน/ สถานศึกษา เพื่อทำการศึกษาเจาะลึกให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังกล่าวข้างต้น และได้คัดเลือกโรงเรียน วัดนาพ้าว ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้เป็นกรณีศึกษาในการวิจัยนี้

ตอนที่ 1 : การดำเนินการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาแนวคิด/กระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของบุคลากรในโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

1.1.2 เพื่อศึกษายุทธวิธี การเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.1.3 เพื่อศึกษายุทธวิธี/กระบวนการ/วิธีการ สำคัญของครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้

1.1.4 เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน

1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหา / อุปสรรคและความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง

1.1.6 เพื่อวิเคราะห์หาองค์ประกอบ/ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเป็นรายกรณี (case study) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) และ/ หรือการจัดกลุ่มสนทนา (focus group) รวมทั้งการสอบถามและการศึกษาเอกสาร รายละเอียดการดำเนินการในด้านต่างๆ มีดังนี้

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรของโรงเรียนวัดนาพรวาสังเกตสำนักงานการประถมศึกษาแห่งวัด โดยประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลดังนี้

- 1.1) ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ อาจารย์ใหญ่
- 1.2) ครู/ ผู้สอน
- 1.3) กรรมการโรงเรียน
- 1.4) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
- 1.5) ผู้ปกครองนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องจากชุมชน

2) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนในปีการศึกษา 2543 ซึ่งได้แก่บุคลากรดังต่อไปนี้

- 2.1) อาจารย์ใหญ่ 1 คน
- 2.2) ครู ประกอบด้วย
 - (1) ครูผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 9 คน
 - (2) ครูผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 3 คน
 - (3) ครูที่แสดงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนจำนวน 4 คน
- 2.3) นักเรียน ประกอบด้วย
 - (1) นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 6 คน ได้จากการสุ่มอย่างง่ายจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ห้องละ 2 คน
 - (2) นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 6 คน ได้จากการสุ่มอย่างง่ายระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ระดับชั้นละ 2 คน
 - (3) นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์ หลังผู้วิจัยสังเกตการสอนในห้องเรียน โดยเฉลี่ยห้องละ 2 คน รวมสัมภาษณ์ทั้งหมด 8 คน
- 2.4) ผู้ปกครองจำนวน 3 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูในชั้นเรียน

1) แบบสอบถาม มี 2 ชุด คือ

1.1) แบบสอบถามครูเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

1.2) แบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

แบบสอบถามข้างต้นมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด ร่วมกับแบบประเมินค่า

สร้างโดยคณะวิจัย

2) แบบสัมภาษณ์ มี 3 ชุด คือ

2.1) แบบสัมภาษณ์นักเรียนเรื่องกระบวนการเรียนรู้

2.2) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร/ครู เรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.3) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเรื่องกระบวนการเรียนรู้

3) แบบสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน

4) แบบบันทึกการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูในชั้นเรียน

ในการพัฒนาเครื่องมือดังกล่าวผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้

1) ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) สร้างกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยแต่ละชุด

3) สร้างเครื่องมือฉบับร่างตามกรอบแนวคิด แล้วนำมาประชุมเพื่อปรับปรุง

แก้ไขจำนวน 6 ครั้ง จนได้เครื่องมือวิจัยที่มีความตรงเชิงเนื้อหา (content validity)

4) นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแล้วมาจัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

สำหรับแบบบันทึกการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูในชั้นเรียนนั้น คณะผู้วิจัยจำนวน 5 คน ผู้ช่วยวิจัย 1 คน รวมทั้งหมด 6 คน ได้นำไปทดลองใช้ในโรงเรียนราชวินิต (ประถมศึกษา) โดยสังเกตการเรียน การสอนของครูและนักเรียนพร้อมกัน จากนั้นนำผลการบันทึกของผู้วิจัยแต่ละคนมาวิเคราะห์เพื่อดูความสอดคล้อง โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

1) การบันทึกเหตุการณ์และข้อมูลตรงตามความเป็นจริง

2) ข้อมูลที่สังเกตและบันทึกได้ตรงกันอย่างน้อย 70%

3) การตีความหมายข้อมูล/การแปลผลข้อมูลสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่

ผลพบว่าความสอดคล้องในการสังเกตของคณะผู้วิจัยเป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว แสดงว่าคณะผู้วิจัยมีความตรงในการใช้แบบบันทึกการสังเกตการณ์ดังกล่าว

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์กับคณะผู้บริหารโรงเรียนและครู
- 2) สํารวจข้อมูลทางกายภาพของโรงเรียน และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียน
- 3) แจกแบบสอบถามครู และแบบสอบถามนักเรียน
- 4) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและกรรมการบริหารสถานศึกษาที่มาจากชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) และอัดเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ไว้ หรือมีผู้ช่วยในการบันทึกข้อมูล

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) นำข้อมูลจากแบบสอบถามครูและนักเรียนในส่วนที่เป็นปลายเปิดมาวิเคราะห์และประมวลผลเป็นความเรียง
- 2) นำข้อมูลจากแบบสอบถามครูและนักเรียนในส่วนที่เป็นการประเมินค่ามาหาค่าเฉลี่ยและตีความหมาย
- 3) นำข้อมูลจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนมาวิเคราะห์ โดยการจำแนกชนิดของข้อมูล และประมวลข้อมูลประเภทเดียวกันไว้ด้วยกัน
- 4) สร้างกรอบในการประมวลข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยสรุปได้ดังนี้
 - 4.1) บริบทของโรงเรียน
 - 4.2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน
 - แนวคิด/กระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้
 - ยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - ยุทธวิธี/วิธีการ/กระบวนการสำคัญ ๆ ของครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จ / เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน
 - สภาพความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - ปัญหา/อุปสรรคและความต้องการของโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4.3) สรุปองค์ประกอบ/ปัจจัยสำคัญ ๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

4.4) อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ

5) ประมวลข้อมูลที่ได้จากเอกสารการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนและสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) โดยมีการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ในการสรุปข้อมูล กล่าวคือ มีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้ทั้งจากการสอบถาม สัมภาษณ์ การสังเกตและ/หรือจากหลักฐานเอกสารต่าง ๆ และนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ตามกรอบที่กำหนด

ตอนที่ 2: ผลการวิจัย - กรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน

2.1 บริบทของโรงเรียน

2.1.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน

โรงเรียนวัดนาพรวัวเป็นโรงเรียนแกนนำ ระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดชลบุรี มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 1 ไร่ 47 ตารางวา มีห้องเรียนชั้นอนุบาล 2 ห้อง ห้องเรียนชั้น ป.1-6 รวม 6 ห้อง นักเรียนทั้งหมดในปัจจุบันมีประมาณ 228 คน แต่จำนวนไม่คงที่ตลอดปีเนื่องจากมีการย้ายตามครอบครัวอยู่เสมอๆ คณะครูปัจจุบันมี 11 คน จบระดับปริญญาตรี 9 คน ปริญญาโท 2 คน ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนมาเป็นเวลานาน บางคนอยู่มาประมาณ 20 ปี สถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ในซอย ห่างจากปากทางถนนใหญ่ประมาณ 800 เมตร หน้าปากซอยมีโรงเรียนอัสสัมชัญ เซนต์ปอล และโรงเรียนดาราสมุทร ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ในซอยของโรงเรียนวัดนาพรวัวไม่มีรถประจำทางหรือรถสองแถวเล็กวิ่งผ่าน การเดินทางที่ครูและนักเรียนส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานและรถจักรยานยนต์

โรงเรียนนี้อยู่ในบริเวณของวัด ไม่มีรั้วกั้นแบ่งเขตแดนที่ชัดเจนระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชนรอบข้าง โรงเรียนแก้ปัญหาโดยใช้ไม้พุ่มเตี้ยๆ เป็นรั้วธรรมชาติในการแบ่งกั้นเขตแดนของโรงเรียนอย่างคร่าวๆ สภาพแวดล้อมเป็นแหล่งชุมชนเกษตรกรรมและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อนามัย ฟาร์มหมู แปลงสับปะรด โรงยาง โรงงานถุงมือแพทย์ โรงเหล็ก ตลาดนัด และร้านค้าทั่วไป เป็นต้น สภาพโรงเรียนร่มรื่น มีต้นไม้รายล้อม สะอาดตา ผู้บริหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้ค่อยๆ พัฒนาอาคารสถานที่ภายในโรงเรียนเพิ่มเติมเรื่อยมา โดยเริ่มจากการใช้ศาลาการเปรียญของวัดนาพรวัวเป็นสถานที่เรียน ต่อมาปี พ.ศ.2502 จึงได้ก่อสร้างอาคาร 1 หลัง เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว 3 ห้องเรียน ปัจจุบัน โรงเรียนมีอาคารต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับงบประมาณจากทางราชการและการบริจาค ได้แก่ อาคารเรียนซึ่งเป็นอาคารไม้หรือกิ่งไม้กิ่งคอนกรีต 2 ชั้น ค่อนข้างเก่า อาคารเรียนชั้นอนุบาล อาคารวิทยาศาสตร์ อาคารอเนกประสงค์ อาคารประชาธิปไตย โรงอาหาร ห้องสมุด สนามเด็กเล่น บ้านพักครู เรือนเพาะชำ เตาเผาขยะ และห้องส้วมอย่างละ 1 หลัง พื้นที่ภายในโรงเรียนบางส่วนหน้าโรงเรียนเป็นพื้นคอนกรีตซึ่งใช้สำหรับเล่นกีฬาและทำกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอน ส่วนพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เหลือยังคงเป็นลานดิน

ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนวัดนาพรวัวแสดงไว้ในแผนผังที่ 1

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

ปรัชญาของโรงเรียนคือ ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก คำขวัญคือ ศึกษาดี มีวินัย รักสะอาด มารยาทงาม

โรงเรียนวัดนาพรวัวจัดตั้งเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2479 โดยใช้ศาลาการเปรียญวัดนาพรวัวเป็นสถานที่เรียน (นั่งกับพื้นดิน) มีนายเผย แจ่มใส เป็นครูใหญ่คนแรก เนื้อที่ของโรงเรียนในปัจจุบันมีจำนวน 1 ไร่ 47 ตารางวา ซึ่งได้มาจากการบริจาคจากนายสืบและนางไฉ่ชาวสุทธิ โรงเรียนเปิดสอนครั้งแรกในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในปี พ.ศ.2479 ต่อมาในปี พ.ศ.2481 ได้ทำการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และได้ขยายชั้นเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปี พ.ศ.2519 จนกระทั่งปี พ.ศ.2530 โรงเรียนได้เปิดทำการสอนทั้ง 2 ระดับชั้นคือ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเปิดสอนอนุบาล 3 ขวบในปี พ.ศ. 2540 เพียงปีเดียวในปัจจุบัน เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งโดยใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดและสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ

2.1.3 บุคลากรของโรงเรียน

1) ผู้บริหาร

รายนามผู้บริหารโรงเรียนที่เคยดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนวัดนาพรวัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

1. นายเผย แจ่มใส
2. นายปก พรหมอินทร์
3. นายสำราญ เทียงตรง
4. นายกิมหลาน นินนานนท์
5. นายพิศ เชิดตระกูล
6. นายโพธิ์ ชาวไพบูลย์
7. นายอุดม ดุษฎีรักษ์
8. นายอรุณ ละยานนท์
9. นายบัญญัติ อุบลทิพย์
10. นายบุญชุม ภูแพร
11. นายสงัด จินเกิด
12. นายประพาสน์ ศรีสุข

13.นายทศพล พลายงาม

14.นางสาวบุษบา แจ้งขึ้น

ผู้บริหารคนปัจจุบันชื่อ นางสาวบุษบา แจ้งขึ้น อายุ 44 ปี เคยเป็นครูสายผู้สอน 11 ปี เป็นผู้บริหาร 13 ปี และทำงานเป็นผู้บริหารที่โรงเรียนนี้มา 8 ปี ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ 4 ของการเป็นผู้บริหาร การศึกษาสูงสุดคือ กศบ. ด้านภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก บุคลิกภาพของผู้บริหารมีลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส พุดเก่ง กระตือรือร้น ขยัน คล่องแคล่ว มีมนุษยสัมพันธ์ดี อหยาศัยดี และเป็นกันเองกับครู นักเรียนและผู้ปกครอง บทบาทของผู้บริหารมีดังนี้

- (1) บริหารงานตามนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนา/ ธรรมนูญโรงเรียน และนโยบายหลัก
- (2) นิเทศ ควบคุม กำกับกับการจัดการเรียนการสอนให้ครบตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน
- (3) ร่วมวางแผน และใช้แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามสภาพปัญหา และนโยบายด้านคุณภาพของหน่วยงานต้นสังกัด
- (4) ควบคุมดูแลการใช้อาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้คุ้มค่า โดยดูแลรักษาให้สะอาดเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ตลอดจนการจัดบรรยากาศให้ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่อาศัย
- (5) จัดให้มีเอกสารประกอบหลักสูตร สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเพียงพอตามความเหมาะสม
- (6) จัดประชุมประจำเดือน ประชุมทางวิชาการ และประชุมฝ่ายงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชี้แจงข้อราชการ หาแนวทางในการปฏิบัติงาน ติดตามการปฏิบัติงานของครู และหาแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน ตลอดจนการจัดการอบรม การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่บุคลากรในโรงเรียน
- (7) ควบคุม กำกับ ติดตามการปฏิบัติงานของครู ยกย่องเชิดชูเกียรติครูที่ปฏิบัติงานดีเด่น และเผยแพร่ผลงานให้ประจักษ์โดยทั่วไป ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนให้ครูสร้างผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนระดับและเงินเดือนให้สูงขึ้น
- (8) ปฏิบัติงานนอกสถานที่เท่าที่จำเป็น เพื่อประสานงานกับบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

(9) สรุปผลการปฏิบัติงานของโรงเรียนเสนอต่อหน.ปอ. กรรมการโรงเรียน สภการบริหารโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผลงาน

(10) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากหน.ปอ. กรรมการโรงเรียน สภการบริหารโรงเรียน และงานที่สนองนโยบายหน่วยเหนือ

2) ครู

ครูโรงเรียนวัดนาพรวัวมีจำนวนทั้งสิ้น 11 คน จบวุฒิปริญญาตรี 9 คน วุฒิปริญญาโท 2 คน อายุครูโดยเฉลี่ย 45 ปี บทบาทของครูมีดังนี้

(1) เตรียมการสอน (บันทึกการสอน สอนซ่อมเสริม ใช้สื่อ ตรวจสอบจุดประสงค์การเรียนรู้ของนักเรียน วัดผล ประเมินผล)

(2) สอนตามแผนการสอน คู่มือครู (โดยสอนเต็มเวลา เต็มหลักสูตร และเต็มความสามารถ)

(3) สอนซ่อมเสริมตามตารางสอนซ่อมเสริม

(4) กวดขัน ติดตาม ให้นักเรียนมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ

(5) จัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(6) ผลิต และใช้สื่อ แสงहनวัดกรรม และเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

(7) วัดและประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนตามสภาพที่แท้จริง

(8) จัดทำเอกสารและงานประจำชั้นให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน เช่น ประวัติส่วนตัว สถิติการมาเรียน พฤติกรรมด้านต่าง ๆ สุขภาพอนามัย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

(9) มีแผนปรับปรุงแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของนักเรียน

(10) นิเทศและให้คำปรึกษาแนะนำซึ่งกันและกัน

(11) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการและข้อตกลงของ โรงเรียนอย่างเคร่งครัด

(12) รายงานผลการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ใหญ่เป็นระยะตามที่กำหนดไว้ในปฏิทินปฏิบัติงานประจำปี

3) นักเรียน

นักเรียนมีจำนวนทั้งหมด 228 คน ระดับชั้นที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุดคือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และน้อยที่สุดคือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวนห้องเรียน และจำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดนาพรวัวแสดงรายละเอียดในตารางที่ 1 และจำนวนนักเรียนจำแนกตามปีการศึกษาในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนห้องเรียนและจำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2543

ระดับชั้น	จำนวนห้อง	จำนวนนักเรียน
อนุบาล 1	1	26
อนุบาล 2	1	27
ป.1	1	27
ป.2	1	23
ป.3	1	37
ป.4	1	25
ป.5	1	26
ป.6	1	37
รวม	8	228

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักเรียนจำแนกตามปีการศึกษา

ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียน
2535	182
2536	202
2537	198
2538	210
2539	204
2540	244
2541	210
2542	208
2543	228

4) นักการภารโรง

โรงเรียนมีการโรงจำนวน 1 คน บทบาทของนักการภารโรงมีดังนี้

- (1) ปิด เปิดห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการต่างๆ และประตูโรงเรียน
- (2) ปิด กวาด เช็ดถู อาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณ โรงเรียน
- (3) นำถังขยะตามอาคารเรียน อาคารประกอบและบริเวณทั่วไป ไปทิ้ง และกำจัด
- (4) ดูแลน้ำดื่ม น้ำใช้ ตามจุดต่าง ๆ ตลอดจนน้ำในห้องน้ำ ห้องส้วม ถังน้ำฝน ให้มีใช้อย่างทั่วถึง และพอเพียง
- (5) ดูแล ปรับปรุง ตกแต่งสวนหย่อม ตามบริเวณต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายให้สดชื่น สวยงาม มีชีวิตชีวาอยู่เสมอ
- (6) ดูแลรักษาความปลอดภัยของสถานที่ราชการ และทรัพย์สินสมบัติของทางราชการ
- (7) อยู่เวรยามรักษาความปลอดภัยของโรงเรียนตามคำสั่ง
- (8) บริการครูและนักเรียนตามความเหมาะสม
- (9) ปฏิบัติงานตามที่อาจารย์ใหญ่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ

5) ผู้ปกครองและชุมชน

บทบาทของผู้ปกครองและชุมชนมีดังนี้

- (1) ศึกษาระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
- (2) ศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน และการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- (3) ร่วมพิจารณาถึงศักยภาพของโรงเรียน และให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการควบคุม ดูแล และแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอนของนักเรียน ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงานในการพัฒนาโรงเรียน
- (4) รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนในความปกครองดูแล
- (5) ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผน โครงการ และกิจกรรมของโรงเรียน ตามแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อก่อให้เกิดผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญโรงเรียน

(6) อบรม สั่งสอนเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแล ให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย

(7) เข้าร่วมประชุมเพื่อฟังคำชี้แจงจากทางโรงเรียน ให้คำปรึกษาแนะนำ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียน

2.1.4 การบริหารโรงเรียน

คณะกรรมการโรงเรียนจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี ประกอบด้วยกรรมการจากผู้นำท้องถิ่น ผู้มีอุปการคุณ ผู้ปกครองนักเรียน และครู รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน บทบาทของกรรมการโรงเรียนวัดนาพรวัวมีดังนี้

- (1) กำหนดนโยบายแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน
- (2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการของโรงเรียน
- (3) ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารการเงิน และงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหา การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัด กิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน
- (4) รับทราบความก้าวหน้า การดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง
- (5) ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อพัฒนาโรงเรียน และให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชน และร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
- (6) แต่งตั้งที่ปรึกษา และ/หรืออนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย

2.2 แนวคิด/ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้

ก. ผู้บริหาร

ก่อนการปฏิรูปการศึกษาปี พ.ศ. 2540 ความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนวัดนาพรวัวคือ การบริหารงาน 6 งาน ซึ่งก็แบ่งให้ครูได้รับผิดชอบในแต่ละงาน ส่วนการเรียนการสอนก็ยังคงเป็นแบบเดิมคือ นักเรียนเรียนไปตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดโดยมีครูเป็นศูนย์กลาง

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการเรียนรู้ นักเรียนเรียนอยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยม ชั่วโมงสอนก็หมุนเวียนกันไป พอหมดชั่วโมงก็ขึ้นวิชาใหม่ ซึ่งทำเช่นนั้นเรื่อยมา บางครั้งครูมีการอธิบายและให้นักเรียนปฏิบัติตามคำสั่ง หรือฝึกปฏิบัติและสรุปสาระความรู้บ้าง แต่น้อยครั้งที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นของตนอย่างจริงจัง ผู้บริหารให้สัมภาษณ์ว่า “การเรียนรู้ของนักเรียนส่วนใหญ่จึงเกิดจากการที่ครูจัด เหมือนกับจัดองค์ความรู้ให้ นักเรียนจึงไม่ได้ออกไปศึกษาค้นคว้า แต่ถ้าจะมีการศึกษาค้นคว้าบ้างก็จะอยู่ในหนังสือเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนจึงเรียนด้วยการจำและฝึกปฏิบัติด้วยการทำการบ้าน” อย่างไรก็ตาม การคิดและการทำงานของนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในกรอบที่ครูวางแผนไว้ ผลที่ได้จากการเรียนการสอนดังกล่าวกลายเป็นลักษณะเด่นของนักเรียนโรงเรียนนี้คือ นักเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเชิงเนื้อหาที่เรียนและสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นและขาดความมั่นใจในตนเอง

การเรียนรู้สำหรับผู้บริหารหมายถึง การเพิ่มประสบการณ์ให้กับตัวเอง ในลักษณะของการเข้าร่วมอบรม ประชุมสัมมนา อ่านหนังสือ และศึกษาดูงาน แต่สำหรับนักเรียน ปัจจุบันการเรียนรู้หมายถึง การแสวงหาความรู้ หาประสบการณ์ในสิ่งที่ตนเองสนใจได้ตลอดชีวิต ดังนั้นลักษณะการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของนักเรียนจึงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน การได้รับโอกาสในการแสดงออก ในการซักถาม และในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพราะจะช่วยให้นักเรียนกระตือรือร้นที่จะทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียนง่ายขึ้น ผู้บริหารกล่าวว่า “ตอนนี้ นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสร้างชิ้นงาน ทำรายงาน และแสดงผลงานของตนให้เป็นที่น่าพอใจอย่างเป็นรูปธรรมแก่สาธารณะ ซึ่งจะช่วยให้ทั้งนักเรียนและครูเกิดความภาคภูมิใจในการสร้างงานยิ่งขึ้น” “...ครูต้องรู้บทบาทของตนว่าไม่ใช่พระเอกนางเอกอีกต่อไป การจัดการเรียนการสอนต้องมุ่งไปที่ตัวของนักเรียน เรียนตามความสนใจ/ ความต้องการ ขอบอะไรก็ให้มาร่วมกันสร้าง ร่วมกันคิดก่อนที่จะจัดการเรียนรู้” ด้วยเหตุนี้ ครูจึงจัดให้นักเรียนทำโครงงานมากขึ้นแต่ก็ไม่ได้กำหนดตายตัวว่าเป็นกี่โครงงาน อาจออกมาในรูปของชิ้นงาน ผลงาน หรือรายงานก็ได้ ทั้งนี้โครงงานในแต่ละภาคการศึกษานั้นต้องขึ้นอยู่กับความสนใจของนักเรียนที่เรียนในแต่ละวิชาเป็นสำคัญ

ข. ครู

แต่เดิมในอดีตครูมีความคิดว่า การเรียนรู้ของนักเรียนเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากครู ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสอน โดยครูใช้การบรรยายควบคู่กับหนังสือหรือตำราประกอบการสอน การเรียนรู้ของนักเรียนจึงเป็นการท่องจำเนื้อหา ฟังครูอธิบาย ฝึกปฏิบัติตามคำสั่ง คิดและแก้ปัญหาในกรอบที่ครูวางแผนไว้ ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใน

การกำหนดการเรียนการสอน ครูได้ให้ความเห็นว่า “เมื่อก่อนจะให้ความรู้อย่างเดียว และนักเรียนต้องสอบได้ ไม่คิดว่าเด็กจะมีความสุขหรือทุกข์ ไม่คำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน...” อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนแนวใหม่นี้ก็มีส่วนดี ตรงที่ทำให้นักเรียนมีความรู้ทางด้านเนื้อหาที่ชัดเจน แต่อาจทำให้เบื่อหน่าย ไม่กระตือรือร้น ไม่กล้าถามและไม่กล้าแสดงออกเท่าที่ควร

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เปลี่ยนไปเนื่องจากพัฒนาโรงเรียนของผู้บริหารซึ่งใช้แนวคิดใหม่ ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และความตระหนักเห็นความสำคัญของแนวคิดใหม่ของครูเอง ซึ่งเกิดจากการได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ รวมทั้งเห็นผลเสียของการสอนแบบเก่าและผลดีของการสอนแนวใหม่ ลักษณะของการเรียนรู้โดยรวมของนักเรียนในปัจจุบันแตกต่างไปจากเดิมมากในหลายประการคือ จากการเรียนการสอนตามแนวคิดใหม่ นักเรียนได้เรียนและศึกษาค้นคว้าจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวตามความสนใจของตน จากประสบการณ์จริง และจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการปฏิบัติจริง มีความคิดหลากหลายมากขึ้นในการทำงาน มีความรู้กว้างขึ้น กล้าแสดงออก เชื่อมมั่นในตนเอง เพราะได้ทำกิจกรรมกลุ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ครูบางท่านที่สอนที่โรงเรียนมานานประมาณ 22 ปี ยังไม่ค่อยเห็นด้วยกับการเรียนตามแนวคิดใหม่และให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า “การสอนตามแนวคิดใหม่ทำให้รู้สึกอึดอัด เพราะต้องสอนในวิชาที่ตนไม่ถนัด เกิดความท้อแท้เพราะผู้บริหารไม่ส่งเสริมคนที่มีความสามารถในเรื่องอื่น จึงเสียขวัญและไม่มีกำลังใจในการทำงาน สำหรับตัวเอานั้น ไม่เคยใช้วิธีสอนที่ให้เด็กทำงานยืดขาด การเรียนการสอนจึงไปได้ช้าเพราะหลักสูตรเดิมแต่เปลี่ยนวิธีการสอน ครูไม่มีปัญหา ครูสบายมากเลย แต่ผลกระทบตกอยู่กับนักเรียน ถ้าครูไม่รับผิดชอบให้งานแล้วนั่งสบาย นักเรียนจึงเรียนรู้แบบฉาบฉวย แค่เปลี่ยนนอก สะเปะสะปะแบบเปิด ไม่ถึงแก่นเนื้อหาสาระที่ควรรู้ เนื่องจากขาดการฝึกฝน เด็กโง่ทุกคน คุณ หาร เด็กทำไม่ได้ เพราะไม่ได้ทำ แก่ปัญหาเองก็ไม่ได้”

เมื่อสอบถามครูเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จำนวน 30 รายการ พบว่า ในปัจจุบันครูมีความเห็นด้วยกับแนวคิดต่างๆ เพิ่มขึ้นจากอดีตก่อนปี 2540 จากระดับน้อยเป็นระดับมาก 27 รายการ ที่เหลืออีก 3 รายการมีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้อดีตก่อนปี 2540 และปัจจุบันเท่ากัน ได้แก่ การสร้างความใฝ่รู้ให้เกิดแก่ผู้เรียน การคิดหรือแสวงหาแนวทางต่างๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และการบูรณาการคุณธรรม และค่านิยมในวิชาต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของครูในช่วงก่อนและหลังปี พ.ศ. 2540
มีดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้	ในอดีต ก่อนปี พ.ศ. 2540		ปัจจุบัน หลังปี พ.ศ. 2540	
	ความคิดเห็น X	ความหมาย	ความคิดเห็น X	ความหมาย
ท่านเห็นด้วยตามแนวคิดต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด				
1. การสร้างความไม่รู้อให้เกิดแก่ผู้เรียน	2.22	น้อย	2.22	น้อย
2. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง	2.22	น้อย	3.11	มาก
3. การให้ผู้เรียนแสวงหาหรือมัลความรู้ด้วยตนเอง	2.11	น้อย	3.00	มาก
4. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการลงมือทำ	2.33	น้อย	3.22	มาก
5. การให้ผู้เรียนใช้ความคิดหาความเข้าใจเรื่องที่เรียนด้วยตนเอง	2.00	น้อย	2.89	มาก
6. การให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน	2.11	น้อย	2.78	มาก
7. การให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้	2.56	มาก	2.89	มาก
8. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และดำรงชีวิต	2.33	น้อย	3.11	มาก
9. การวิเคราะห์ปัญหาในการเรียนการสอน	2.11	น้อย	2.78	มาก
10. การคิดหรือแสวงหาแนวทางต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน	2.89	มาก	2.89	มาก
11. การนำแนวคิดแนวทางมาลงใช้จริงในห้องเรียน	2.33	น้อย	3.00	มาก
12. การสังเกตผลและเก็บข้อมูลการทดลองใช้	2.33	น้อย	2.56	มาก
13. การนำผลการทดลองมาใช้ในการวางแผน ปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป	2.22	น้อย	2.78	มาก
14. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูและชุมชน	2.33	น้อย	3.00	มาก
15. การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ	2.00	น้อย	2.67	มาก
16. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ	2.22	น้อย	2.89	มาก
17. การบูรณาการคุณธรรม และค่านิยมในวิชาต่าง ๆ	2.78	มาก	2.78	มาก
18. การจัดหลักสูตรท้องถิ่น	2.00	น้อย	2.78	มาก
19. การจัดสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน	2.33	น้อย	3.11	มาก
20. การฝึกทักษะการคิดให้แก่ผู้เรียน	2.33	น้อย	3.00	มาก
21. การฝึกทักษะการจัดการให้แก่ผู้เรียน	2.00	น้อย	2.78	มาก
22. การฝึกทักษะการเผชิญสถานการณ์ให้แก่ผู้เรียน	2.22	น้อย	2.44	น้อย
23. การฝึกทักษะการแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียน	2.55	มาก	2.88	มาก
24. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง	2.44	น้อย	3.00	มาก
25. การจัดสภาพแวดล้อมและสื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้	2.44	น้อย	2.67	มาก
26. การให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้	1.75	น้อย	2.33	น้อย
27. การส่งเสริมและใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	2.22	น้อย	2.89	มาก
28. การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้	2.11	น้อย	2.56	มาก
29. การช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน	2.11	น้อย	2.56	มาก
30. การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลาย	2.11	น้อย	3.00	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.00 หมายถึงครูเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึงครูเห็นด้วยในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึงครูเห็นด้วยในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึงครูเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ค. นักเรียน

ลักษณะการเรียนการสอนเมื่อ 3 ปีก่อน เรียนเป็นวิชาๆ ครูสอนแบบบรรยาย แล้วให้ทำงานครูที่มอบหมาย นักเรียนต้องฟังครู ถ้านักเรียนที่มีสติปัญญาดีครูก็ให้เปิดหนังสืออ่านเอง มีการบ้าน/แบบฝึกหัดทุกวัน การลงโทษที่ครูใช้เมื่อนักเรียนทำการบ้านผิดคือ การลงโทษทางร่างกายอื่นๆ จากการสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับการลงโทษของครู นักเรียนให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า "... ถ้าไม่ทำการบ้านครูจะตี หรือถ้าทำการบ้านผิดครูก็ตีเหมือนกัน บางทีก็ตีงู ถ้าออกไปทำเลข หน้าห้องไม่ได้ ครูก็จะจับหัวไต่กับกระดาน" แต่การเรียนการสอนในปัจจุบันแตกต่างไปจากเดิมคือ สอนโดยให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีการพานักเรียนออกไปทัศนศึกษาจากแหล่งความรู้ รอบๆ โรงเรียน มีการฝึกปฏิบัติจริง มีการเชิญวิทยากรเก่งๆ มาสอนนักเรียน และมีการทำโครงการ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบการเปลี่ยนแปลงนี้ เพราะสนุกกับการเรียนรู้นอกสถานที่ กล้าแสดงออก ครูใช้วิธีประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือ วิธีการลงโทษแบบเดิมๆ ได้เปลี่ยนมาเป็นการลงโทษโดยให้นักเรียนบำเพ็ญประโยชน์แทน นอกจากนี้ นักเรียนให้ข้อมูลว่า นักเรียนชอบการเรียนแบบสนุกๆ ชอบการออกไปศึกษานอกสถานที่ ชอบการทำโครงการเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง และชอบที่ให้โอกาสนักเรียนได้คิดและค้นคว้าในสิ่งที่สนใจ อย่างไรก็ตาม จากข้อสังเกตของนักเรียนในการสัมภาษณ์และข้อมูลจากการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ของครูพบว่า ไม่ว่าจะสอนแบบในอดีตหรือในปัจจุบัน การจัดโต๊ะเรียนของนักเรียนก็ยังคงเหมือนเดิมคือ จัดเป็นแถวยาว 2 แถว มีนักเรียนนั่งล้อมรอบโดยหันข้างให้กับกระดานดำ ชายหญิงนั่งสลับกัน

ง. ผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองคิดว่า ครูเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนรู้ต่างๆ มาสู่เด็ก ถ้าครูไม่ดี เด็กก็เอาแบบอย่างความไม่ดีมาจากครู สาเหตุที่ผู้ปกครองตัดสินใจนำบุตรหลานเข้ามาเรียนที่นี่ เนื่องจากโรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน การเดินทางไปกลับสะดวก และเชื่อมั่นว่าโรงเรียนสามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนให้เป็นผู้นำของหมู่บ้านได้ โรงเรียนที่ดีในความคิดเห็นของผู้ปกครองต้องดูจากพื้นฐานของครู จากความสัมพันธ์ของผู้บริหาร ครู และชุมชนรอบข้าง ผู้ปกครองท่านหนึ่งกล่าวว่า "ถ้าโรงเรียนไม่ดี

ครูไม่ดี ชุมชนก็จะไม่เข้า แต่ถ้าครูดี ผู้บริหารดี ชุมชนก็จะเข้ามาสนับสนุน” ดังนั้น โรงเรียนต้องชี้แนะเกี่ยวกับความสำคัญของชุมชนให้มาก เช่น ในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง และอะไรคือเทศกาลและการละเล่นพื้นบ้านที่ควรอนุรักษ์ ทั้งนี้ก็เพื่อสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

2.3 ยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ในภาพรวมครูโรงเรียนวัดนาพัวมีลักษณะจัดได้เป็น 3 กลุ่มคือ (1) กลุ่มที่ต่อต้านแนวคิดใหม่ ซึ่งเป็นเพียงส่วนน้อย เนื่องจากเคยมีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนมาประมาณ 25 ปี และไม่เชื่อมั่นวิธีการสอนตามแนวคิดใหม่ว่าจะอบรมให้นักเรียนเป็นคนเก่งคนดีได้และสามารถสอบเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้เหมือนเดิม (2) กลุ่มที่ไม่สนใจในเรื่องการปรับเปลี่ยน (3) กลุ่มที่พยายามปรับเปลี่ยนตามแนวคิดใหม่ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบายของผู้บริหาร/ โรงเรียน ผู้บริหารได้พยายามดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้ครูทั้งโรงเรียนได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน สรุปได้ดังนี้

2.3.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู ผู้บริหารพยายามเปิดโลกทัศน์ของครูให้กว้างขึ้นด้วยการส่งเสริมให้ครูได้เรียนรู้แนวคิดและนวัตกรรมใหม่ๆ ในรูปแบบที่หลากหลายดังนี้

- 1) ผู้บริหารได้แลกเปลี่ยนความรู้ให้ครูฟังถึงข้อมูลข่าวสารที่ตนได้รู้มาจากการอ่านเอกสารและการดูโทรทัศน์เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา
- 2) โรงเรียนได้จัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับเรื่องของการปฏิรูปให้ครูได้อ่านและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันไว้ในห้องสมุด
- 3) โรงเรียนได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจและสามารถลงมือปฏิบัติได้ถูกต้อง
- 4) โรงเรียนมีนโยบายในการจัดทำโครงการเพื่อศึกษาดูงานร่วมกับกลุ่มโรงเรียน โดยเทอมหนึ่งจะพาครูไปศึกษาดูงานอย่างน้อย 2 ครั้ง
- 5) โรงเรียนมีนโยบายในการส่งครูเข้ารับการอบรมทั้งที่เป็นในส่วนราชการและส่วนที่เป็นความต้องการของครูเอง ผู้ที่เข้ารับการอบรมต้องนำความรู้ที่ได้มาเล่าให้เพื่อนครูที่ไม่ได้ไปฟัง ซึ่งนับว่าเป็นการขยายความรู้ทางหนึ่ง ในส่วนนี้โรงเรียนได้จัดสรรงบประมาณรองรับครึ่งหนึ่งและครูผู้เข้ารับการอบรมช่วยค่าใช้จ่ายครึ่งหนึ่ง
- 6) โรงเรียนได้จัดให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ในลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร

2.3.2) การจัดนิทรรศการการปฏิรูปสู่สาธารณะชน โรงเรียนได้จัดให้ครูและนักเรียนมีโอกาสในการนำเสนอผลงานของนักเรียนที่เรียนมาตลอดทั้งเทอม เทอมละหนึ่งครั้ง มีนักเรียนเป็นผู้นำเสนอผลงานในลักษณะต่างๆ เช่น หนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มใหญ่ รายงาน ชิ้นงาน เป็นต้น แก่ผู้ปกครอง/ชุมชน กรรมการสถานศึกษา ศิษยานุศิษย์ และครูโรงเรียนอื่นที่เข้ามาเยี่ยมชม ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการทำงานของตน ในการคิดค้นคว้าและพัฒนา และกระตุ้นครูให้เกิดความตื่นตัวตามแนวการปฏิรูปการศึกษา

2.3.3) การให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนางานวิชาการ ผู้บริหารได้สนับสนุนให้คณะครูเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางของโรงเรียนร่วมกับตนเองและศิษยานุศิษย์ทั้งของอำเภอและจังหวัด มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอนและแผนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

2.3.4) การมีและใช้แนวคิดหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แนวคิดหลักที่โรงเรียนนี้ใช้มีอยู่ 2 ประการได้แก่ แนวคิดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงตามความสนใจใคร่รู้ของนักเรียน และแนวคิดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งได้มาจากการเข้ารับการอบรมของ สปช. ครั้งที่จังหวัดสุพรรณบุรี จากนั้นนำกลับมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูและศิษยานุศิษย์ก่อนที่จะนำมาปรับใช้ในโรงเรียน สรุปได้ว่า การบูรณาการเป็นการจัดเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน โดยดึงทุกกลุ่มประสบการณ์และคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาร่วมสอนกันอย่างกลมกลืน

2.3.5) การบริหารจัดการที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารมีการบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ ของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและกระบวนการสอนของครู ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินการพัฒนาตามที่ต้องการได้สะดวกและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในกรณีศึกษานี้ ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การบริหารจัดการด้านวิชาการ ผู้บริหารได้มีการดำเนินการในหลายๆ เรื่องเพื่อช่วยให้การพัฒนางานด้านวิชาการสามารถบรรลุผลตามแผนงานที่กำหนดไว้ เช่น

(1.1) มีการปรับตารางสอนใหม่คือ ไม่มีตารางสอนนักเรียน มีแต่ตารางสอนครู ครูผู้สอนเป็นผู้กะช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากทางโรงเรียนใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบ

โครงการและบูรณาการ ทั้งนี้เพื่อความยืดหยุ่นและความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมตามความสนใจและความต้องการของนักเรียน

(1.2) มีการใช้นโยบายเกี่ยวกับการสอนพิเศษ โดยโรงเรียนมีนโยบายที่จะดูแลด้านวิชาการของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จะต้องเข้าสอบคัดเลือกเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา

(1.3) มีการนิเทศภายในอย่างชัดเจน โดยมีครูและผู้บริหารสลับกันนิเทศ

(2) การบริหารจัดการด้านระบบการบริหารงาน ผู้บริหารได้ปรับระบบการบริหารใหม่ให้เอื้อต่อการพัฒนาทางวิชาการดังนี้

(2.1) การประชุมวางแผนงานในการจัดทำกิจกรรมของโรงเรียนแทบทุกวัน

(2.2) การปรับระบบการบริหารงานใหม่ให้เอื้อต่อการพัฒนาทางวิชาการและการพัฒนาโรงเรียน โดยจัดให้มีคณะกรรมการโรงเรียนซึ่งมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการของโรงเรียน รวมทั้งให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนในด้านต่างๆ

(2.3) การสร้างระบบการประเมินที่เป็นรูปธรรม โรงเรียนจัดให้ครูได้มีการประเมินตนเองปีละ 2 ครั้ง ประเมินการทำงานของผู้บริหารปีละ 1 ครั้ง และมีกล่องรับความคิดเห็นสำหรับนักเรียนในการประเมินการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดกลับมาปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไป

(3) การบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ผู้บริหารได้มีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ให้อยู่ในสภาพดียิ่งขึ้นเอื้อต่อความต้องการและการเรียนรู้ มีการจัดสร้างอาคารใหม่เพิ่มขึ้นซึ่งอยู่ในขั้นการดำเนินงาน (หลังเก่าเนื่องจากใช้งานมานาน 30 ปีและมีปัญหาเรื่องปลวก) นอกจากนี้ ยังมีการดัดแปลงบ้านพักครูที่ไม่ใช้งานมาเป็นสถานที่เรียนและฝึกฝนทางวิชาชีพของนักเรียน เช่น ห้องฝึกตัดผม

(4) การบริหารจัดการด้านชุมชน ผู้บริหารมีการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นกันเอง โดยใช้วิธีการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนแบบเข้าถึงตามบ้าน

นอกจากนั้น นักเรียนกล่าวว่า ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา นักเรียนชอบการที่โรงเรียนมีอาคารอเนกประสงค์หลังใหม่สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ประชุม ด้นรับแขก จัดงานบันเทิง มีห้องสมุด มีหนังสือนิทาน มีสถานที่สำหรับเล่นกีฬา เช่น สนามฟุตบอล ปิงปอง ตะกร้อ ครูสอนตามความสนใจของนักเรียน มีการฝึกปฏิบัติ มีการเล่นคอมพิวเตอร์ มีการค้นคว้าเอกสารในห้องสมุด มีการออกไปเรียนรู้นอกสถานที่ และที่สำคัญอีกประการคือ ผู้บริหารมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน จากการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีในปัจจุบันแตกต่างกัน

คือ สำหรับนักเรียนที่เรียนปานกลางและนักเรียนที่เรียนอ่อนต้องการให้ครูเขียนสิ่งสำคัญบนกระดาน และให้นักเรียนจดตาม ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น ส่วนนักเรียนที่เรียนเก่งมีความคิดเห็นว่า ครูควรกำหนดหัวข้อให้นักเรียนค้นคว้าและอ่านเอง เพราะจะช่วยให้ นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่องนั้นๆ ได้ดี

โดยสรุปแล้ว ผู้บริหารใช้ยุทธวิธีต่างๆ ดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนและบุคลากรเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งครูที่ตอบแบบสอบถามได้ประเมินว่า ผู้บริหารของตนมีความพร้อมหรือศักยภาพในการพัฒนาอยู่ในระดับ 30-100%

2.4 ยุทธวิธี/ วิธี/ กระบวนการสำคัญของครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 รวมทั้งการที่โรงเรียนได้เป็นโรงเรียนแกนนำการปฏิรูป จึงต้องพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนทั้งหมด จากแบบสอบถามครูพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จำนวน 30 รายการนั้น ปัจจุบันเพิ่มขึ้นจากอดีตก่อนปี พ.ศ.2540 จากระดับน้อยเป็นระดับมากถึง 28 รายการ และคงอยู่ในระดับน้อย 2 รายการ ได้แก่ เรื่องการสร้างความรู้ให้ผู้เกิดแก่ผู้เรียน และเรื่องการฝึกทักษะการจัดการให้แก่ผู้เรียน ซึ่งนับว่าส่วนใหญ่สอดคล้องกับความคิดของนักเรียนที่พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จำนวน 16 รายการ อยู่ในระดับน้อยเพียง 1 รายการ เรื่องนักเรียนได้ไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในชุมชน ระดับมาก 12 รายการ และระดับมากที่สุด 3 รายการ ได้แก่ เรื่องนักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่องนักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิต และเรื่องสื่อสภาพแวดล้อมที่ครูจัดให้ ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 4 และตารางที่ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนตามแนวพระราชบัญญัติ
การศึกษา พ.ศ. 2540 ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2540 และในปัจจุบัน

การปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้	ในอดีต ก่อนปี พ.ศ. 2540		ปัจจุบัน หลังปี พ.ศ. 2540	
	การปฏิบัติ —X—	ความหมาย	การปฏิบัติ —X—	ความหมาย
ท่านปฏิบัติตามแนวคิดต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด				
1. การสร้างความเข้าใจให้เกิดแก่ผู้เรียน	2.22	น้อย	2.44	น้อย
2. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง	2.33	น้อย	3.00	มาก
3. การให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง	2.33	น้อย	3.00	มาก
4. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการลงมือทำ	2.33	น้อย	3.22	มาก
5. การให้ผู้เรียนใช้ความคิดทำความเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้ด้วยตนเอง	2.22	น้อย	2.89	มาก
6. การให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน	2.44	น้อย	3.00	มาก
7. การให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้	2.67	มาก	2.88	มาก
8. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ และดำรงชีวิต	2.67	มาก	3.11	มาก
9. การวิเคราะห์ปัญหาในการเรียนการสอน	2.33	น้อย	3.00	มาก
10. การคิดหรือแสวงหาแนวทางต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน	2.55	มาก	3.00	มาก
11. การนำแนวคิดแนวทางมาลงใจจริงในห้องเรียน	2.44	น้อย	3.00	มาก
12. การสังเกตผลและเก็บข้อมูลการทดลองใช้	2.44	น้อย	2.88	มาก
13. การนำผลการทดลองมาใช้ในการวางแผน ปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป	2.44	น้อย	3.11	มาก
14. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูและชุมชน	2.33	น้อย	2.78	มาก
15. การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ	2.1	น้อย	2.89	มาก
16. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ	2.33	น้อย	2.56	มาก
17. การบูรณาการคุณธรรม และค่านิยมในวิชาต่าง ๆ	2.56	มาก	2.78	มาก
18. การจัดหลักสูตรท้องถิ่น	2.11	น้อย	2.89	มาก
19. การจัดสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน	2.44	น้อย	2.78	มาก
20. การฝึกทักษะการคิดให้แก่ผู้เรียน	2.56	มาก	2.89	มาก
21. การฝึกทักษะการจัดการให้แก่ผู้เรียน	2.22	น้อย	2.44	น้อย
22. การฝึกทักษะการเผชิญสถานการณ์ให้แก่ผู้เรียน	2.11	น้อย	2.67	มาก
23. การฝึกทักษะการแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียน	2.55	มาก	3.22	มาก
24. การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง	2.55	มาก	3.22	มาก
25. การจัดสภาพแวดล้อมและสื่อให้เอื้อต่อการเรียนรู้	2.55	มาก	3.00	มาก
26. การให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้	1.89	น้อย	2.66	มาก
27. การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในชุมชน	2.44	น้อย	3.11	มาก
28. การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้	2.11	น้อย	2.88	มาก
29. การช่วยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน	2.22	น้อย	2.88	มาก
30. การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลาย	1.55	น้อย	3.33	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.00 หมายถึงครูมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึงครูมีการปฏิบัติในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึงครูมีการปฏิบัติในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึงครูมีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่ครูจัดให้

เรื่องที่ปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติ	
	$\bar{x}$	ความหมาย
ในช่วงปีนี้นักเรียนได้ปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด		
1. นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง	3.83	มาก
2. นักเรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	3.33	มาก
3. นักเรียนได้ปฏิบัติและทำกิจกรรมต่าง ๆ	3.33	มาก
4. นักเรียนได้ใช้ความคิดทำความเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้ด้วยตนเอง	3.16	มาก
5. นักเรียนมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดกับเพื่อน ๆ	2.66	มาก
6. นักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	3.66	มาก
7. นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ เช่น วิธีการหาความรู้ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น กระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ	3.16	มาก
8. นักเรียนมีโอกาสได้ทดลองเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลในเรื่องที่เรียน	3.00	มาก
9. นักเรียนได้รับการสอน หรืออบรมเกี่ยวกับคุณธรรมในวิชาต่าง ๆ	3.33	มาก
10. นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องที่สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของนักเรียน	3.16	มาก
11. นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดในการเรียนวิชาต่าง ๆ	3.00	มาก
12. นักเรียนได้ฝึกทักษะการเผชิญสถานการณ์ในการเรียนวิชาต่าง ๆ	2.66	มาก
13. นักเรียนได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาในการเรียนวิชาต่าง ๆ	3.33	มาก
14. นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง	3.00	มาก
15. นักเรียนได้ใช้สื่อและสภาพแวดล้อมที่ครูจัดให้	3.50	มาก
16. นักเรียนได้ไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในชุมชน	2.33	น้อย

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.00 หมายถึงนักเรียนมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึงนักเรียนมีการปฏิบัติในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึงนักเรียนมีการปฏิบัติในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึงนักเรียนมีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

นอกจากนั้น นักเรียนส่วนใหญ่ยังได้ให้ข้อมูลถึงวิธีการและการกระทำของครูที่นักเรียนชอบในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ประมวลได้ดังนี้

(1) ชอบไปทัศนศึกษา/ ศึกษานอกสถานที่

(2) ชอบนั่งทำงานและค้นคว้านอกห้องเรียน ในห้องสมุด (ไม่อุดอู้อยู่แต่ในห้อง)

- (3) ขอบการที่ครูให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น
- (4) ขอบการที่ครูวางแผนผังความคิด
- (5) ขอบการที่ครูให้วาดภาพ
- (6) ขอบการที่ครูจัดสภาพแวดล้อมให้น่าดู
- (7) ขอบการที่ครูเข้มงวดน้อยลง
- (8) ขอบการที่ครูไม่ดุคำ

นอกจากข้อมูลข้างต้นแล้ว จากการสังเกตกิจกรรมการเรียนรู้ของครู และการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนหลังการเรียนการสอน รวมทั้งการศึกษาเอกสารประกอบต่างๆ พบว่า ครูโรงเรียนนี้ใช้แนวคิดหลักเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลายประการดังนี้

(1) แนวคิดการบูรณาการเนื้อหาสาระหลากหลายวิชา ดังจะเห็นได้จากการที่ครูทั้งโรงเรียนได้ประชุมวางแผนร่วมกันในการกำหนดหน่วยการสอนในแต่ละเทอม เมื่อกำหนดได้แล้วก็จะร่วมสนทนากับนักเรียนว่าสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องใด จากนั้น ครูจึงเริ่มทำแผนการสอนฉบับร่างโดยบูรณาการให้เข้ากับกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมครูในการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาสาระและเชิงรูปแบบการสอนแนวใหม่ก่อนทำการสอนทุกๆ วันจันทร์ หลังจากที่ผ่านมาเห็นชอบจึงนำแผนการสอนฉบับร่างนั้นไปสอนนักเรียน แต่เนื่องจากการเรียนรู้ในปัจจุบันต้องคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน แผนการสอนจึงมีลักษณะที่ทำได้ ปรับไป นั่นคือ ครูค่อยๆ กลับมาเขียนเป็นแผนการสอนฉบับสมบูรณ์เมื่อการสอนเสร็จสิ้นแล้ว ทั้งนี้มีข้อสังเกตจากครูท่านหนึ่งเกี่ยวกับการสอนแบบบูรณาการว่า ถ้าครูถนัดเฉพาะด้าน การบูรณาการนั้นก็จะเน้นแต่ด้านที่ครูถนัด

(2) แนวคิดการสืบค้นความรู้และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ครูของโรงเรียนนี้ส่วนใหญ่ใช้แนวคิดนี้ในรูปแบบของโครงงานในการจัดการเรียนการสอน โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบค้นความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ค้นคว้าจากห้องสมุด จากแหล่งข้อมูลจริงในชุมชน จากผู้เชี่ยวชาญระดับท้องถิ่นที่เชิญมาให้ความรู้

(3) แนวคิดการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยการพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่หรือสัมผัสธรรมชาติและความจริงในชุมชนรอบโรงเรียน ซึ่งนักเรียนชอบมาก และต้องการให้ครูจัดกิจกรรมเช่นนี้อีก นักเรียนได้มีโอกาสฝึกติดกล้องยาวกับผู้รู้ของหมู่บ้าน เรียนรู้เรื่องการปลูกผักสวนครัวจากชาวบ้านที่ปลูกผักไว้ขาย และฝึกอาชีพตัดผม

(4) แนวคิดการเรียนรู้จากชุมชน โรงเรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญในชุมชนมาให้ความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน และสาธิตการทำงาน การละเล่น และ/ หรือการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สำหรับวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบอื่นที่พบจากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างคร่าวๆ คือ การสอนโดยการบรรยายเนื้อหาสาระให้นักเรียนฟัง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักเรียนด้วยกัน การแบ่งกลุ่มให้นักเรียนทำงาน การที่ครูบอกจุด การให้นักเรียนอ่านตามครู การให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด การให้นักเรียนรายงานหน้าชั้น การทำงานหรือเขียนบนกระดานและให้นักเรียนลอกลงสมุด การที่ครูถามคำถามและนักเรียนตอบตามเนื้อหาสาระที่เรียน และการที่ครูใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิด ส่วนบรรยากาศของการสอนที่เกิดขึ้นจริงโดยรวมเป็นไปในลักษณะสบายๆ เป็นกันเอง ครูและนักเรียนพูดคุยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครูสัมผัสลูบหัวนักเรียน นักเรียนตั้งใจทำงาน มีวินัย กล้าถาม และกล้าแสดงความคิดเห็น

ด้วยการดำเนินการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น จึงปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามได้ประเมินความพร้อมและศักยภาพในการพัฒนาของตนและเพื่อนครูไว้เฉลี่ยในระดับ 78.89% และ 72.20% ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ครูให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ นักเรียนแข่งกันทำผลงานที่สวยงามหรือถูกใจครูผู้สอน เพื่อใช้แสดงเมื่อมีคนมาเยี่ยมชมโรงเรียน ส่วนครูแข่งกันสร้างผลงานเพื่อเอาใจผู้บริหาร ดังนั้นครูบางส่วนได้สรุปด้วยตนเองว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวการปฏิรูปที่ดีนั้นควรมุ่งเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าปริมาณของผลงานที่มากมาย เพื่อสนองนโยบายของโรงเรียนและหน่วยงานต้นสังกัด ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของนักเรียน ได้แก่ 1) นักเรียนเรียนมีความรู้แบบเปิด ทำแต่ผลงาน/ ชิ้นงานไปวันๆ จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา 2) นักเรียนมีความรู้น้อยกว่าแต่ก่อน ไม่รู้จัก ไม่รู้จัก 3) นักเรียนที่มีสติปัญญาดีรู้สึกสนุก พอใจ มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น 4) นักเรียนที่มีสติปัญญาไม่ดีจะไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่มีอะไรที่น่าสนใจ

2.5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนวัดนาพรวัวในหลายรูปแบบดังนี้

2.5.1 เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูป

2.5.2 เข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการโรงเรียน

2.5.3 พบปะพูดคุยกับครูและผู้บริหารอย่างเป็นกันเอง

2.5.4 ผู้บริหารเข้าเยี่ยมเยียนและแจ้งข่าวสารตามบ้าน

2.5.5 รับรู้ข่าวสารทางทางโรงเรียนเป็นประจำ โรงเรียนออกจดหมายเพื่อส่งข่าวสารต่างๆ ให้ผู้ปกครองได้รับรู้

2.5.6 ช่วยสื่อสารและประชาสัมพันธ์ต่อ เพื่อให้คนในชุมชนรับรู้ข่าวสารจากโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น

2.5.7 เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ และความรู้กับโรงเรียนในการสอนและเผยแพร่ภูมิปัญญา

2.5.8 ช่วยจัดกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ของโรงเรียน

นอกจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนดังกล่าวแล้ว นักเรียนให้ข้อมูลว่า ผู้ปกครองได้ดูแลและส่งเสริมการเรียนรู้ของตนดังนี้

- (1) ช่วยสอนการบ้าน
- (2) ดูแลให้อ่านหนังสือ
- (3) ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์การเรียน
- (4) ไม่ปล่อยปละละเลยตามใจนักเรียนมากเกินไป

ผู้ปกครองและชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและผู้บริหารอย่างมาก ผู้ปกครองและคณะกรรมการโรงเรียนให้สัมภาษณ์ตรงกันว่า ผู้บริหารคนปัจจุบันมีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากันได้กับชุมชน มุ่งมั่นในการทำงาน ขยันขันแข็ง และทำทุกวิถีทางเพื่อให้โรงเรียนเจริญก้าวหน้าและมีสภาพที่ดีขึ้น ผู้ปกครองทั้งหมดประเมินคุณภาพของโรงเรียนอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากลูกมีความรู้ และเป็นคนดีที่ได้อยู่โรงเรียนนี้ และมีความเห็นว่า ผู้บริหารมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะพัฒนาโรงเรียนให้สมบูรณ์ทั้งระบบ เพราะโรงเรียนมีผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชนที่พร้อมที่จะร่วมมือในการพัฒนาอยู่แล้ว ส่วนครูของโรงเรียนได้ประเมินความพร้อมและศักยภาพในการพัฒนาผู้ปกครองและชุมชนไว้เฉลี่ยในระดับ 62.22% และ 64.44% ตามลำดับ

2.6 ความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา โรงเรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารเชื่อมั่นว่า ปัจจุบันโรงเรียนได้

ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประมาณ 70% โดยชี้หลักฐานแสดงถึงความสำเร็จดังนี้

ก. โรงเรียน

- 1) โรงเรียนเป็นโรงเรียนแกนนำ
- 2) โรงเรียนที่ผู้บริหารได้รับในระดับชาติ
- 3) ผู้บริหารสามารถเปิดโรงเรียนสู่สาธารณชน และแสดงผลงานของนักเรียนได้
- 4) จำนวนนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา
- 5) โรงเรียนได้รับการบริจาคเงินในการซ่อมแซมอาคารสถานที่และจัดซื้อสื่อการสอนที่ครูและนักเรียนต้องการมากขึ้น

มากขึ้น

- 6) โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดีขึ้นมาก
- 7) โรงเรียนมีกิจกรรมในลักษณะที่ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น
- 8) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชน
- 9) โรงเรียนได้รับความเชื่อถือและความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนรอบข้าง

มากขึ้น

ข. ครู

- 1) ครูได้รับการเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องต่างๆ เป็นระยะๆ
- 2) ครูได้มีส่วนในการคิดวางแผนและดำเนินการพัฒนาโรงเรียนและนักเรียน
- 3) ครูมีความสามารถในการเขียนแผนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้
- 4) ครูมีความตื่นตัวและมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนครูด้วยกัน

และสู่สาธารณชน

- 5) ครูส่วนใหญ่ได้รับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนของตนให้สอดคล้องกับ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งได้จากการปฏิบัติ

5.1) ด้านพฤติกรรมการสอน จากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูพบว่า ครูส่วนใหญ่ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันและกัน และศึกษาค้นคว้านอกห้องเรียน โดยมีครูเป็นผู้คอยชี้แนะและอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างราบรื่น

5.2) ด้านเจตคติที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา ครูส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีต่อการกระบวนการเรียนรู้แนวใหม่ ครูทุกคนยอมรับว่า การเรียนรู้แนวใหม่ช่วยให้นักเรียนมีความรู้กว้าง ไม่เครียด สนุก มีความสุขในสิ่งที่กำลังเรียน

5.3) ด้านอารมณ์ความรู้สึก ครูมีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการเตรียมการสอนและการสอนมากขึ้น แต่ก็ยังพะวงแลคับข้องใจอยู่ว่า นักเรียนจะมีความรู้สึกซึ่งแค่นั้นจากการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้แนวใหม่นี้ และตนเองจะต้องทนกับบรรยากาศของการแข่งขันและกับเพื่อนร่วมงานในการสร้างผลงานต่อผู้บริหารไปได้นานเท่าไร

ค. นักเรียน

- 1) นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและครู
- 2) นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สถานที่จริง ได้สัมผัสของจริง
- 3) นักเรียนได้พัฒนาระบบการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เช่น การลงมือปฏิบัติจริง การไปทัศนศึกษา การทำงานกลุ่ม และการสร้างสรรค์ชิ้นงาน เป็นต้น
- 4) การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นองค์รวม ซึ่งช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหายิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้
- 5) ลักษณะของนักเรียนที่ปรากฏ ได้แก่ เด็กกล้าคิด กล้าแสดงออก เรียนอย่างมีความสุข และรู้จักวิธีหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ
- 6) รูปแบบของผลงาน/ ชิ้นงานของนักเรียนมีความหลากหลายมากขึ้น
- 7) คุณภาพของผลงาน/ ชิ้นงานของนักเรียนมีมากขึ้น

นักเรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของโรงเรียนในระดับปานกลางค่อนข้างดี และจะดีมากยิ่งขึ้นเมื่อเป็นโรงเรียนสีขาว ไม่มีขยะ และมีกฎระเบียบในการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ

ง. ผู้ปกครองและชุมชน

- 1) ชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและแนวคิดใหม่
- 2) ยินดีและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและช่วยเหลือโรงเรียน

ในขณะที่ครูส่วนใหญ่ให้ข้อสังเกตว่า ความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันในทุกๆ ฝ่าย ทั้งนี้ครูประเมินความสำเร็จของโรงเรียนโดยเฉลี่ย 65.55% และให้เหตุผลว่า ความสำเร็จที่แท้จริงต้องมองที่กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน แต่เนื่องจากในปัจจุบันโรงเรียนยังพัฒนานักเรียนได้เพียงบางส่วน เพราะครูบางห้องยังคงสอนแบบเดิมๆ

2.7 ปัญหา/ อุปสรรคและความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ในเรื่องปัญหา อุปสรรคและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประมวลได้ดังนี้

2.7.1 โรงเรียนและผู้บริหาร

ก. ปัญหา/ อุปสรรค

- 1) ยังมีปัญหาเกี่ยวกับอาคารสถานที่ซึ่งต้องซ่อมแซม
- 2) ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนหนังสือ สื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอน
- 3) ยังมีปัญหาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของบุคลากรในโรงเรียน

ข. ความต้องการ

1) ต้องการงบประมาณในการซ่อมแซมอาคารเรียนและจัดซื้อสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนตามแนวคิดใหม่

2) ต้องการความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน การประเมินผล นักเรียนแบบต่างๆ

3) ต้องการบุคลากรเฉพาะทางเพิ่มขึ้น

4) ต้องการครูที่สำนึกในวิชาชีพ ทุ่มเทบาทและหน้าที่ของตน

5) ต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนเพิ่มขึ้น

6) ต้องการให้หน่วยงานต้นสังกัดสนับสนุนให้มีการอบรมทางด้านวิชา

การอย่างต่อเนื่อง

2.7.2 ครู

ก. ปัญหา/ อุปสรรค

สิ่งที่เป็นอุปสรรคทำให้การพัฒนาโรงเรียนยังไม่ประสบความสำเร็จตามการรายงานของครูมีดังนี้

1) ปัจจัยที่เกิดขึ้นกับผู้บริหารและระบบการบริหารของโรงเรียน

1.1) ปัญหาการขาดเจตคติที่ดีต่อผู้บริหาร

1.2) ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้บริหาร ลำเอียง ไม่ยอมรับ

ความคิดเห็นของครู

1.3) ปัญหาเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการของโรงเรียน

1.4) ปัญหาการขาดการดูแลติดตามงานอย่างทั่วถึงและรัดกุม

1.5) ปัญหาปริมาณภาระงานของครูที่มาก

1.6) ปัญหาความพร้อมทางด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอน

2) ปัจจัยที่เกิดจากครู

2.1) ปัญหาครูบางคนยังไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการ

จัดการเรียนการสอนตามแนวคิดใหม่

2.2) ปัญหาครูบางคนยังขาดความมุ่งมั่นในการทำงานและวิชาชีพ

2.3) ปัญหาครูยังขาดความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน

2.4) ปัญหาการพัฒนาครูเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาใน

การพัฒนานาน

3) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากตัวนักเรียน

3.1) ปัญหานักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก

3.2) ปัญหาด้านยาเสพติด

3.3) นักเรียนมีปัญหาด้านครอบครัวที่แตกแยก

3.4) นักเรียนไม่มีวินัย ไม่มีมารยาท ไม่รู้ว่าเมื่อไรควรหรือไม่ควร

และไม่มีความรับผิดชอบ

4) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากผู้ปกครองและชุมชน

4.1) ปัญหาผู้ปกครองไม่ค่อยมีความรู้

4.2) ปัญหาผู้ปกครองยากจน

ข. ความต้องการ

1) ต้องการผู้บริหารที่มีความยุติธรรม ยอมรับความคิดเห็นของครู เอาใจใส่ดูแลผู้ได้บังคับบัญชา มีความสามารถในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งต่างๆ และไม่มุ่งแต่การทำผลงานและชื่อเสียงของตน

2) ต้องการขวัญและกำลังใจในการทำงาน

3) ต้องการให้ครูทุกคนร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน แลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) ต้องการให้มีการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

5) ต้องการความรู้เกี่ยวกับการวิจัยในห้องเรียน

6) ต้องการหนังสือ สื่อ และวัสดุอุปกรณ์การสอนตามแนวใหม่

7) ต้องการความช่วยเหลือ คำแนะนำในด้านการพัฒนาความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ จากผู้ชำนาญการภายนอก

ค. ข้อเสนอแนะ

1) การพัฒนาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่จะวางแผนงานและปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจัง

2) ในการพัฒนาจำเป็นต้องมีแหล่งข้อมูล สื่อ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับนักเรียนและครูได้ค้นคว้า

3) ผู้บริหารควรคำนึงถึงขวัญกำลังใจผู้สอน

4) ควรมีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการที่มีความเป็นประชาธิปไตย

5) ควรมีการผสมผสานวิธีการสอนแบบเก่าและแบบใหม่

2.7.3 นักเรียน

ก. ปัญหา อุปสรรค

1) ครูให้นักเรียนมากและนักเรียนมีเวลาในการทำงานน้อย

ข. ความต้องการ

เรื่องที่นักเรียนอยากเรียนรู้(ตามลำดับความถี่) มีดังนี้

(1) ประสบการณ์ชีวิต การทำมาหากินและอาชีพ เช่น อาชีพค้าขาย อาชีพเลี้ยงไก่

(2) ความรู้เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนชอบมีลักษณะต่างๆ กันดังนี้

1) ชอบการเรียนรู้แบบไม่เครียด

2) ชอบการมีเวลาทำงานมากพอในการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

3) ชอบการไปทัศนศึกษานอกสถานที่

4) ชอบการเรียนรู้แบบค้นคว้าในห้องสมุด

5) ชอบการเรียนรู้แบบครูชี้แนะ

6) ชอบการที่ครูให้อ่านหนังสือ

7) ชอบการให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น

8) ชอบการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

สิ่งที่นักเรียนต้องการให้โรงเรียนทำเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็น

คนเก่ง

นักเรียนได้ระบุสิ่งต่างๆ ดังนี้

- 1) ใช้สื่อการสอนมากขึ้น เพื่อให้เข้าใจบทเรียน
- 2) เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้มากขึ้น
- 3) ให้นักเรียนเรียนรู้และปฏิบัติจริงนอกห้องเรียนมากขึ้น
- 4) ให้มีห้องสมุดกว้างๆ หนังสือเยอะๆ
- 5) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อพัฒนาโรงเรียน
- 6) สร้างบรรยากาศการเรียนให้มีความสุนทรีย์ เช่น มีการร้องเพลงขณะ

ทำงาน

สิ่งที่นักเรียนต้องการให้โรงเรียนทำเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็น

คนดี

นักเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้โรงเรียนทำ ประมวลได้ดังนี้

- 1) มีกฎระเบียบภายในโรงเรียนที่เป็นระบบ
- 2) ใช้การลงโทษนักเรียนโดยการให้นักเรียนบำเพ็ญประโยชน์
- 3) อยากให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี
- 4) อยากให้ครูสั่งสอน อบรมนักเรียนมากขึ้น
- 5) อยากให้อิสระกับนักเรียนในการทำงานบ้าง
- 6) อยากให้ขยายสนามฟุตบอลให้กว้างขึ้น
- 7) อยากให้มีสระว่ายน้ำ และสนามวอลเลย์บอล
- 8) อยากให้ครูจัดงานวันเกิดให้กับนักเรียนบ้าง

สิ่งที่นักเรียนต้องการให้โรงเรียนทำเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็น

คนมีความสุข

นักเรียนให้ข้อมูลประมวลได้ดังนี้

- 1) ให้ครูสอนสนุกๆ ไม่ดุ ไม่ตี
- 2) อยากให้ครูใช้ภาษาเพราะๆ
- 3) อยากให้โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมให้สะอาดสะอ้านและสวยงาม

ตลอดเวลา

นักเรียน

สิ่งที่นักเรียนต้องการให้ผู้ปกครองทำเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของ

- 1) ให้ช่วยสอนการบ้าน
- 2) ดูแลเอาใจใส่ในเรื่องของพฤติกรรมนักเรียน
- 3) ให้ความรู้เรื่องต่างๆ ที่นักเรียนไม่รู้
- 4) สนับสนุนอุปกรณ์การเรียน

2.7.4 ผู้ปกครองและชุมชน

ก. ปัญหา/ อุปสรรค

ผู้ปกครองและชุมชนเห็นว่า โรงเรียนนี้ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยให้เหตุผลว่า โรงเรียนพัฒนาและดีขึ้นกว่าเดิมมากในทุกๆ ด้าน เช่น มีห้องสมุด มีอาคารอเนกประสงค์ และมีคอมพิวเตอร์ ที่สำคัญคือ ครูในโรงเรียนทุกคนได้ทำงานหนักมากขึ้นอยู่แล้วตั้งแต่มีการปฏิรูปการศึกษา

ข. ความต้องการ

- 1) ต้องการทุนการศึกษาเพิ่มขึ้น
- 2) ต้องการให้นักเรียนมีรายงานและการบ้านมากๆ
- 3) ต้องการให้โรงเรียนมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นผู้นำของ

หมู่บ้าน

ข้อมูลดังกล่าวทั้งหมด ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียน แนวคิด/ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ ยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงและการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ยุทธวิธี/ วิธีการสำคัญของครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สภาพความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และปัญหา/ อุปสรรคและความต้องการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้ประมวลให้เห็นเป็นภาพรวมดังแสดงไว้ในแผนผังที่ 6 ดังนี้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนาพรวัว

บริษัทของโรงเรียน

- โรงเรียนขนาดเล็ก ระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก ภาคกลางต่างจังหวัด สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ
- นักเรียน 228 คน ครู 11 คน ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนที่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลานาน บางคนอยู่มาประมาณ 20 ปี
- ผู้บริหารเข้ามาบริหารงานได้ 8 ปี เป็นคนที่ทุ่มเทอย่างมากกับการพัฒนาโรงเรียน และมีความสามารถสูงในการจัดหาเงินทุนจากชุมชนรอบข้าง เพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

[illegible]

2.8 การวิเคราะห์หาองค์ประกอบ/ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ประเมินได้เบื้องต้นพบว่า องค์ประกอบ/ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนนี้ก็คือ

2.8.1 โรงเรียนได้จัดให้มีการประเมินตนเองและติดตามผลอย่างเป็นระบบ มีการประเมินผู้บริหารปีละ 1 ครั้ง และประเมินตนเองปีละ 2 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไป

2.8.2 ผู้บริหารชั้น 4 หมู่เท และมุ่งมั่นในการทำงาน มีวาทศิลป์ที่ดีในการหาเงินเพื่อมาซ่อมแซมและสร้างอาคารสถานที่เพิ่มเติม และเพื่อจัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียน ทั้งนี้โดยได้รับความช่วยเหลือทั้งจากภาครัฐ เอกชน และพรรคการเมือง นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีมนุษยสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างมาก โดยผ่านทางกรรมการโรงเรียนและการเข้าเยี่ยมตามบ้านเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารกับผู้ปกครองนักเรียน

2.8.3 ครูส่วนใหญ่เข้าใจถึงการเรียนการสอนแนวใหม่ และพยายามดึงชุมชนรอบข้างเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและเป็นแหล่งการเรียนรู้ของนักเรียน

2.8.4 นักเรียนมีโอกาสในการสร้างสรรค์ชิ้นงานและนำเสนอสู่สาธารณะ ช่วยให้ทั้งครูและนักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำงานและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อแสดงออกซึ่งศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่

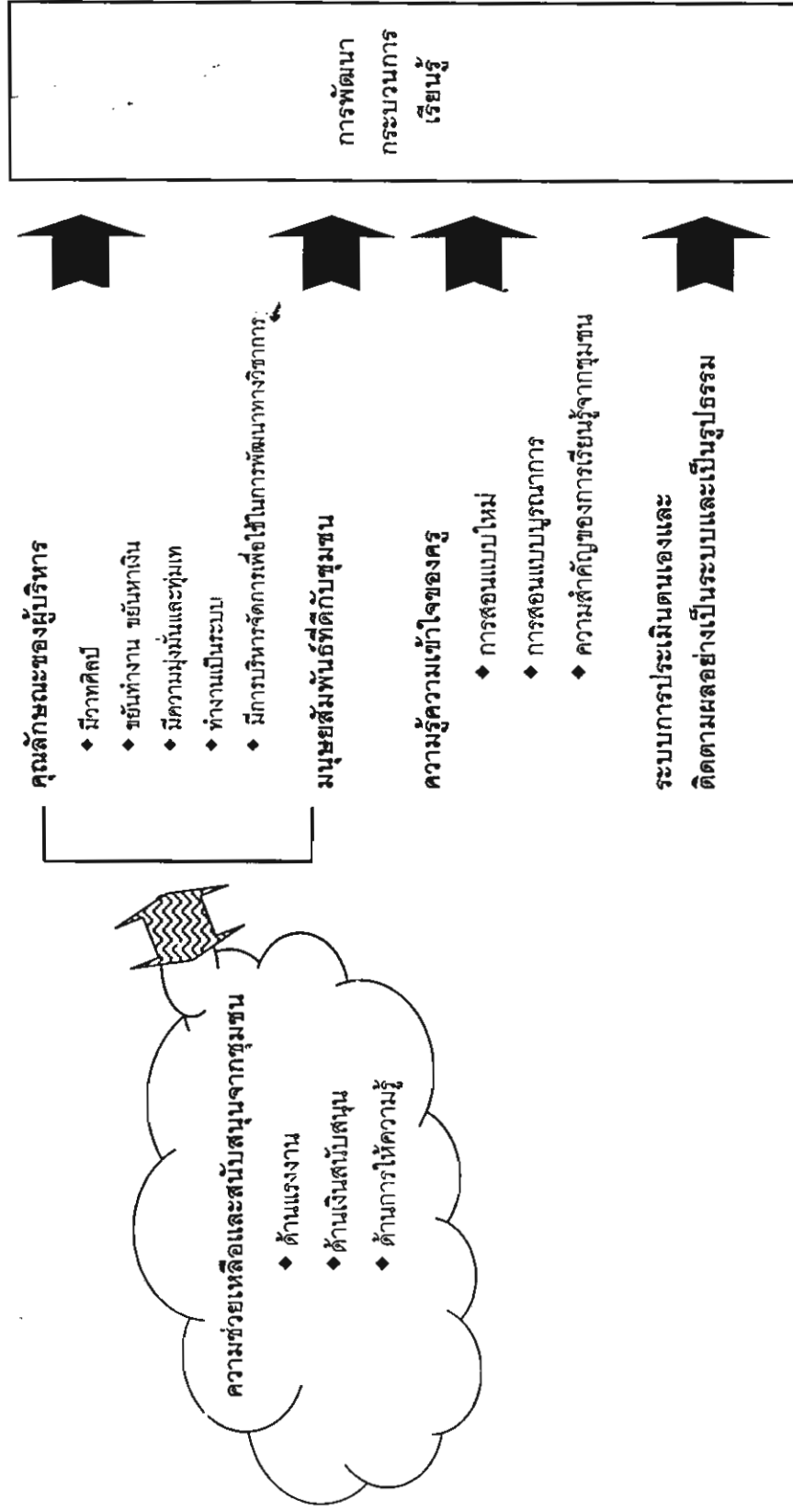
2.8.5 ชุมชนมีความเข้าใจในเรื่องของการปฏิรูปการศึกษาดีขึ้นเนื่องจากการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้ของโรงเรียน จึงส่งผลต่อความช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนในทุกๆ ด้าน

จากการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน ประมวลให้เห็นเป็นภาพรวมดังแสดงในแผนภาพที่ 1 ดังนี้

องค์ประกอบ/ ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน

กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านนาพร้าว

๗

โอกาสในการแสดงผลงาน
การเรียนรู้สู่สาธารณะ

ตอนที่ 3: การสรุป อภิปรายผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ

3.1 การสรุปผลการวิจัย

กรณีศึกษาโรงเรียนวัดนาพร้าว: โรงเรียนแกนนำ ระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก
ต่างจังหวัด สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ

3.1.1 บริบทของโรงเรียน

โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนแกนนำ ระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก มีชั้นอนุบาล 2 ห้อง ห้องเรียนชั้น ป.1-6 รวม 6 ห้อง รวมทั้งสิ้น 8 ห้อง นักเรียนทั้งหมดมีประมาณ 228 คน แต่จำนวนไม่คงที่ตลอดปีเนื่องจากมีการย้ายตามครอบครัวอยู่เสมอๆ คณะครูปัจจุบันมี 11 คน จบระดับปริญญาตรี 9 คน ปริญญาโท 2 คน ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนที่โรงเรียนมาเป็นเวลานาน บางคนอยู่มาประมาณ 25 ปี สถานที่ตั้งของอยู่ห่างจากปากทางถนนใหญ่ประมาณ 800 เมตร ไม่มีรถประจำทางหรือรถสองแถวเล็กวิ่งผ่านในซอย การเดินทางที่ครูและนักเรียนใช้มักเป็นรถจักรยานและรถจักรยานยนต์

โรงเรียนอยู่ในบริเวณของวัด ไม่มีรั้วแบ่งเขตแดนที่ชัดเจนระหว่างวัดและชุมชนรอบข้าง สภาพแวดล้อมเป็นแหล่งชุมชนเกษตรกรรมและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ สภาพโรงเรียนร่มรื่น มีต้นไม้รายล้อม สะอาดตา โรงเรียนมีอาคารเรียนอาคารไม้หรือกิ่งไม้กิ่งคอนกรีต 2 ชั้น ค่อนข้างเก่า มีอาคารเรียนชั้นอนุบาล อาคารวิทยาศาสตร์ อาคารอเนกประสงค์ อาคารประชาธิปไตย โรงอาหาร ห้องสมุด สนามเด็กเล่น บ้านพักครู เรือนเพาะชำ เตาเผาขยะ และห้องส้วม อย่างละ 1 หลัง พื้นที่ภายในโรงเรียนบางส่วนเป็นพื้นคอนกรีตซึ่งใช้สำหรับเล่นกีฬาและทำกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอน ส่วนพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เหลือเป็นลานดิน

ปัจจุบันผู้บริหารที่นางสาวบุษบา แจ้งชื่น อายุ 44 ปี เคยเป็นครูสายผู้สอน 11 ปี เป็นผู้บริหาร 13 ปี และเป็นผู้บริหารโรงเรียนนี้มา 8 ปี บุคลิกภาพของผู้บริหารมีลักษณะยิ้มแย้มแจ่มใส พูดเก่ง กระตือรือร้น ขยัน คล่องแคล่ว หาเงินเก่ง มีมนุษยสัมพันธ์ดี อธิษาศัยดี และเป็นกันเองกับครู นักเรียน และผู้ปกครอง/ชุมชน

3.1.2 แนวคิด/ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้

ผู้บริหารของโรงเรียนมีความเชื่อมั่นในแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาและต้องนำโรงเรียนไปสู่ความเป็นมาตรฐานและนำครูไปสู่ใบประกอบวิชาชีพครู จากการได้รับนโยบายและเข้ารับ

การอบรมจากหน่วยงานต้นสังกัด ท่านได้มีการประชุมบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องถึงทิศทางของโรงเรียน โดยใช้แนวคิดหลัก 4 แนวคิดในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ได้แก่ แนวคิดการบูรณาการเนื้อหาสาระหลากหลายวิชา แนวคิดการสืบค้นความรู้และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง แนวคิดการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และแนวคิดการเรียนรู้จากชุมชน การปรับเปลี่ยนและพัฒนาระบบการเรียนรู้ตามแนวใหม่เริ่มปรากฏชัดขึ้นเมื่อโรงเรียนได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนแกนนำ ปัจจุบันครูส่วนใหญ่เห็นด้วยและสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ ต่างจากอดีตที่ใช้วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาสาระโดยฟังการบรรยาย และให้นักเรียนทำการบ้าน/แบบฝึกหัดทุกวัน ทั้งยังมีการลงโทษเมื่อนักเรียนทำการบ้านผิดคือ การลงโทษทางร่างกาย

3.1.3 การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน

กรณีศึกษาของโรงเรียนนี้เป็นกรณีศึกษากรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหาร เพราะผู้บริหารท่านนี้เป็นคนที่ทุ่มเทอย่างมากให้กับการพัฒนาโรงเรียน โดยเฉพาะด้านการจัดหาเงินทุนเพื่อซ่อมแซมและสร้างอาคารเรียนที่จำเป็นเพิ่มเติม เพื่อเป็นทุนการศึกษาของนักเรียนที่ยากจน เพื่อจัดซื้อสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ และด้านการพัฒนาบุคลากร ทั้งนี้มุ่งที่จะนำโรงเรียนไปสู่มาตรฐานและนำครูไปสู่ใบประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารจึงวางนโยบายในการจัดส่งครูไปเข้ารับการอบรมทางวิชาการและศึกษาดูงานโรงเรียนต่างๆ ภายใต้วามร่วมมือและประสานสัมพันธ์กับโรงเรียนเครือข่าย ทั้งนี้ครูเหล่านั้นต้องกลับมาขยายความรู้ที่ได้รับมาให้กับเพื่อนครูคนอื่นๆ ในโรงเรียน ผู้บริหารท่านนี้ยังเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันกับชุมชนเป็นอย่างมาก จึงพยายามดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา อันเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้โรงเรียนมีแหล่งของการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสะดวกสบายมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการประเมินว่า เป็นการทำให้บุคลากรในโรงเรียนตื่นตัวกับการทำงานและกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงจัดให้มีการประเมินผู้บริหาร การประเมินตนเอง และการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ผู้บริหารท่านนี้จึงพอใจมากกับครูที่ตอบรับการทำงานตามแนวคิดการปฏิรูปการศึกษา จนบางครั้งเป็นผลทำให้เกิดความแตกแยกและแข่งขันกันในกลุ่มคณะครู จึงส่งผลทำให้ครูจำนวนหนึ่งซึ่งสอนที่โรงเรียนนี้มานานปีมีความคับข้องใจและเจตคติที่ไม่ดีกับการวางตัวของผู้บริหาร การบริหารจัดการของโรงเรียน และเข้าใจว่าสิ่งที่ผู้บริหารทำเป็นการทำเพื่อสร้างผลงานให้กับตัวเองทั้งสิ้น

ครูโรงเรียนนี้ส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นในการทำงานสูง และพยายามพัฒนาตนเอง อยู่เสมอเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของโรงเรียนและเป็นที่พึงพอใจของผู้บริหาร ที่สำคัญครูมีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพอสมควร สังเกตได้จากการที่ครูส่วนใหญ่ทำงานเป็นระบบ มีการเตรียมการสอนและเขียนแผนการสอนที่สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้เทคนิคและวิธีสอนที่พยายามให้นักเรียนเกิดความคิด สามารถสืบค้นความรู้ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้จากชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามครูส่วนใหญ่ก็ยังเห็นว่า การเรียนรู้แบบใหม่อาจก่อให้เกิดปัญหากับนักเรียนตามมาในเรื่องความลึกซึ้งของเนื้อหาที่เรียน และความสอดคล้องของการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่กับระบบการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

จากสภาพข้างต้น แม้ว่านักเรียนจะสนุกกับการเรียนรู้กับสิ่งที่ได้ทำ มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ได้ค้นหาคำตอบที่ตนเองสงสัย ได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหา ฝึกการคิด มีโอกาสการแสดงออก มีการรับฟังความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ มีประสบการณ์ตรงจากการศึกษาออกสถานที่ ได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ทำโครงงาน และเสนอผลงานสู่สาธารณชนก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่นักเรียนต้องการก็คือ การที่ครูพูดจาไพเราะ

ส่วนผู้ปกครองและชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการโรงเรียนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและผู้บริหารอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นจากการให้ความช่วยเหลือในด้านการวางแผนการดำเนินงานในโรงเรียน ด้านแรงงานในการซ่อมแซมและสร้างอาคาร ด้านการเผยแพร่ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านกำลังทรัพย์และการบริจาคสิ่งของ โรงเรียนนี้จึงเป็นโรงเรียนหนึ่งที่มีความก้าวหน้าในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการนำของผู้บริหารและความร่วมมือร่วมใจจากครู นักเรียน และชุมชน

3.1.4 องค์ประกอบ/ ปัจจัยที่สำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของโรงเรียน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า องค์ประกอบ/ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงเรียนนี้ประสบความสำเร็จมีดังนี้

- 1) ผู้บริหารมีความขยัน มุ่งมั่น หุ่มเทที่จะพัฒนาโรงเรียน และทำงานเป็นระบบ

- 2) ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและมีความสามารถในการหาทุนจากแหล่งเงินทุนเอกชนมาสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่างๆ
- 3) โรงเรียนมีระบบการประเมินตนเองและติดตามผลอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม
- 4) ครูเข้าใจถึงการเรียนการสอนแบบใหม่ และตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้จากชุมชน
- 5) นักเรียนได้รับโอกาสในการแสดงผลงานการเรียนรู้ของตนสู่สาธารณะชน
- 6) ชุมชนให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียนในทุกๆ ด้าน

3.1.5 ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน

ก. อุปสรรค/ ปัญหา

การวางตนของผู้บริหารในลักษณะเอนเอียงก่อให้เกิดความแข่งขันและไม่เข้าใจในเจตคติอันแท้จริงของผู้บริหาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความร่วมมือและความสามัคคีในการทำงานของหมู่คณะ

1) อุปสรรคด้านโรงเรียน เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จึงมีข้อจำกัดในด้านจำนวนอาคารเรียนและความเสื่อมโทรมของอาคารสถานที่ และความจำกัดในการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ตามแนวใหม่ที่เพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการของนักเรียน ได้แก่ หนังสือ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์การสอนที่ทันสมัย อีกทั้งชุมชนรอบข้างยังมีความยากจน เป็นชุมชนเกษตรกรรมจึงไม่เอื้อต่อการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดีและทันสมัย

2) อุปสรรคด้านผู้บริหาร การที่ผู้บริหารมุ่งเน้นที่จะสนองตอบต่อนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดเพียงอย่างเดียว และส่งเสริมครูที่ทำตามนโยบายนั้นจนออกนอกหน้าจนมองข้ามความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชาอื่นๆ ที่สอนแบบเก่ามานานปี ย่อมทำให้ครูที่ทุ่มเทกับการทำงานยากที่จะปรับตัวได้ทันต่อเหตุการณ์ เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ เสื่อมศรัทธา และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อตัวผู้บริหาร ทั้งยังมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างครูด้วยกัน

3) อุปสรรคด้านครู ครูมีปัญหาด้านเจตคติที่ดีต่อการทำงานของผู้บริหารขาดความสามัคคีในหมู่คณะครู และครูที่สอนมาเป็นเวลานานยังขาดความเชื่อมั่นต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยให้เหตุผลประกอบว่า การเรียนรู้แนวใหม่ทำให้นักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก

4) อุปสรรคด้านนักเรียน นักเรียนยังขาดความรับผิดชอบและความมีวินัย ไม่มีเวลาเพียงพอในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย

5) อุปสรรคด้านผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองมีปัญหาด้านความรู้ ความยากจน

ข. ความต้องการ

1) โรงเรียนและครูต้องการงบประมาณในการซ่อมแซมอาคารสถานที่และอาคารเรียนเพิ่มเติม การจัดซื้อสื่อ วัสดุอุปกรณ์การสอนตามแนวคิดใหม่ การจัดหาแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน ความมุ่งมั่นในวิชาชีพ ความสามัคคีในหมู่คณะ และความร่วมมือจากชุมชน

2) ครูต้องการผู้บริหารที่มีความยุติธรรม การรับฟังความคิดเห็น ขวัญกำลังใจในการทำงาน และความร่วมมือในการทำงาน

3) นักเรียนต้องการห้องสมุด เพื่อให้มีแหล่งในการค้นคว้าความรู้ต่างๆ สถานที่ออกกำลังกาย การที่ครูใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าใจในบทเรียนได้ง่ายขึ้น

4) นักเรียนต้องการครูที่พูดจาไพเราะและต้องการให้ครูลงโทษนักเรียนโดยให้นักเรียนนำผิดไปประณามแทนการลงโทษทางกายเช่นในอดีตที่ผ่านมา

3.2 การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

หากต้องการให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนนี้ ผู้บริหารคงต้องยึดหลักความเป็นประชาธิปไตยในการบริหารงาน เพราะจะเป็นการสร้างกลไกการทำงานที่สำคัญที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นของกันและกันมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกันอีกด้วย นอกจากนั้น การปกครองคนยังต้องถือหลักคุณธรรม และมีความยุติธรรมในการบริหารจัดการ ผู้บริหารควรวางตนเป็นกลาง สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และมีความสามารถในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มครู ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ มีความราบรื่น และสร้างเจตคติที่ดีให้แก่ครูยิ่งขึ้น ส่วนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครูผู้ที่มีประสบการณ์การสอนที่ยาวนานนั้น ต้องอาศัยวิธีการในการชี้แนะและกล่อมเกล่าให้ครูเห็นความสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนใหม่มากกว่าการบังคับใช้ตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาจากต้นสังกัดเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้และการคล้อยตามด้วยใจสมัคร อันจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูที่ยั่งยืน ประเด็นสุดท้ายคือ ผู้บริหารควรพยายามสร้างขวัญและกำลังใจให้กับครู พร้อมทั้งพยายามคลายความกังวลของครูในเรื่องความสอดคล้องของการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่กับระบบการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นว่ามีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างไร

3.3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

รัฐควรเน้นให้ผู้บริหารคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปโดยเฉพาะกับครูที่ทุ่มเทให้กับวิชาชีพมาเป็นเวลานาน อีกทั้งอาจต้องหาวิธีในการผสมผสานการสอนแบบเก่ากับการสอนแนวใหม่ให้เข้ากันได้อย่างกลมกลืน